

Research Paper

An analysis of the history, goals, and necessities of adopting covert diplomacy by the Zionist regime (from the Oslo Accords to the Abraham Accords)

Homayoon Afsardeir¹, Hussein Karimifard^{*2}, Hamed Mohagheghnia³

1. Ph.D. student of Political Science, Islamic Azad University, Ahvaz Branch, Ahvaz, Iran
2. Faculty member of Islamic Azad University, Ahvaz Branch (Political Science Group), Ahvaz, Iran
3. Faculty member of Islamic Azad University, Ahvaz Branch (Political Science Group), Ahvaz, Iran
4. Faculty member of Shahid Chamran University of Ahvaz, (Political Science Group), Ahvaz, Iran

ARTICLE INFO

PP: 646-668

Use your device to scan and read
the article online

Keywords:

Covert diplomacy, foreign policy, Zionist regime, Abraham Accords, Oslo Accords

Abstract

Proper analysis and management of behaviors in the field of foreign policy requires nobility and correct understanding of different processes and approaches. However, adopting the approach of confidentiality and concealment in international programs and interactions makes the situation of knowledge ambiguous and complicated, which of course, this approach has been strengthened among different countries and especially due to the different characteristics of the Zionist regime in the diplomacy of this regime in recent years. In this article, to explain and describe the background - goals and necessities of hidden diplomacy in the foreign policy of the Zionist regime, using a descriptive-analytical method, and using hidden methods in the foreign policy of the Zionist regime, using descriptive-analytical methods, and using the library sources and texts, these results have been achieved that the secret diplomacy of the Zionist regime has the role of facilitating and accelerating the achievement of the regime's foreign policy goals, and from a historical perspective, since before 1948, it has been inclined to this approach that the adoption of a covert policy in recent years has also been strengthened and, of course, it has had tangible results. In its hidden diplomacy, this regime has goals such as gaining legitimacy - reducing the general pressure of the region - weakening the flow of resistance and establishing pro-Western governments in the Middle East, which in this direction, based on the necessities and needs that have been determined, will follow its own mechanisms.

Citation: Afsardeir, H. , Karimifard, H. , Mohagheghnia, H. and Mehdipour, A. (2024). **An analysis of the history, goals, and necessities of adopting covert diplomacy by the Zionist regime (from the Oslo Accords to the Abraham Accords).** *Geography (Regional Planning)*, 14(56), 646-668.

DOI:10.22034/jgeoq.2025.359843.3845

* **Corresponding author:** Hussein Karimifard, **Email:** hkarimiafard@yahoo.com

Copyright © 2024 The Authors. Published by Qeshm Institute. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

Covert diplomacy is used when the majority of public opinion does not agree with a particular method or goal in foreign policy. Therefore, it can be expected that a regime such as the Zionist regime, which sees public opinion against it in general at the international level and in the Middle East region in particular, will use covert diplomacy to achieve its predetermined goals in its foreign policy. This is because the issue of Palestine and the existence of the occupying regime in Jerusalem since 1948 can be considered as one of the most important international issues that has affected various security dimensions of political actors in the Middle East region and global powers. This has been strongly influenced by the actions of regional actors, including the Zionist regime, which has always sought to break out of isolation and approach its peripheral actors through de-securitization and diversification of the dimensions of its diplomacy. In this regard, after the Second Gulf War, developments occurred in the region that affected the increase in Israel's regional role, and the continuation of the state of instability and insecurity has been pursued for reasons such as Israel's hegemonic policy in the form of tools other than military tools and in the form of various forms of diplomacy. In order to achieve its goals, this regime has paid more attention to new tools of soft war, and at the top of them is the tool of diplomacy, and in particular, "covert diplomacy" in recent years. In the present study, a period of approximately three decades, from the Oslo Accords in 1993 to the Abraham Accords in 2020 and beyond, will be discussed and examined. This period of time has been selected due to the extensive and different changes and developments in Palestinian-Israeli relations and different regional and international approaches and indicators (including the end of the Cold War, the end of the Iran-Iraq war, fundamental regional changes, etc.). What is certain is that the recent developments in the Zionist regime's relations with Arab countries, including Bahrain, the United Arab Emirates, and Saudi Arabia, have been supported by secret negotiations and the regime's secret diplomacy, and will continue to be exploited in light of the desirable results that adopting this approach in foreign policy has had for that regime, and in order to facilitate and accelerate the achievement of the specified goals,

secret diplomacy will be among the priorities of the Zionist regime.

In this research, which will be carried out with the general aim of explaining and explaining the role and position of secret diplomacy in the foreign policy of the Zionist regime, we will seek to answer these questions: What is the history and position of secret diplomacy in the foreign policy of the Zionist regime? What are the goals, necessities, and needs of the Zionists in adopting this approach? On this basis, relevant materials and issues will be raised and documented based on the findings of the research, the results obtained, and scientific and practical solutions based on the aforementioned results will be presented.

Methodology

In this article, which aims to explain and explain the history, goals, and necessities of covert diplomacy in the foreign policy of the Zionist regime, using a descriptive-analytical method and using library sources and texts, the following results have been obtained: the covert diplomacy of the Zionist regime plays a facilitating and accelerating role in achieving the goals of this regime's foreign policy, and from a historical perspective, it has tended towards this approach since before 1948, and the adoption of covert policy has also been strengthened in recent years, and of course, it has also led to tangible results.

Results

Israel's use of covert diplomacy in its various forms and types can be examined. Regarding the types of covert diplomacy, it should be noted that secrecy in diplomacy has several categories based on different principles. For example, "Aftergode" divides secrecy into three categories: security secrecy, bureaucratic secrecy, and political secrecy. Another notable category is the division of this concept based on its scope of application. For example, "Bridge and James" introduce the types of covert diplomacy as follows: 1) Conditions in which the content of the negotiation is kept secret; 2) Conditions in which the principle of the formation of the negotiation is kept secret; 3) Conditions in which the principle of the negotiation is clear and it is also acknowledged that an agreement was reached, but the content of the agreements reached is kept secret; 4) Conditions in which the principle of reaching the agreement is kept secret. Based on the above classifications, Sharp lists three types

of secrecy: three levels of strategic secrecy, operational secrecy, and official secrecy. (Tajik et al., 2019: 176) In “strategic secrecy,” both the content of negotiations and the content of agreements concluded and the basis on which an agreement has been concluded are kept secret. “Operational secrecy” refers to the current behavior of diplomats and government officials in protecting important information related to their work. And “official secrecy” refers to a type of secrecy in which governments do not officially admit to matters that public opinion and their competitors have a great deal of information about. What is evident about the behavior and use of covert diplomacy by the Zionist regime in examining the historical course and actions of recent years is that this regime focuses on operational and strategic covert diplomacy, although it also uses and makes use of official covert diplomacy at times.

Conclusion

In this article, an attempt was made to research and analyze the “history, goals, and necessities of the Zionist regime’s adoption of covert diplomacy from the Oslo Accords to the Abraham Accords.” In this regard, the relevant topics and issues were raised, explained, and described, and an attempt was made to present the answers to the questions raised in the first chapter in a scientific and documented manner in the following chapters. What can be stated as the outcome and conclusion of the research is as follows:

Along with the changes in various international arenas and the many developments in the Middle East over the past two decades, the foreign policies of countries have also undergone many changes and developments. It is clear that the perception of threats and opportunities and the type of attitude towards the surrounding security environment as the basis for policy-making and regulating relations in the face of regional

and international developments and the actors affecting them arise from the identity and semantic elements that constitute the doctrine and strategic culture of the Zionist regime.

It should be noted that the foreign policy of the Zionist regime is highly complex due to the power structure and foreign policy decision-makers, and of course the crises that this regime faces in various areas, especially security and identity. In this regard, the important point is that the Zionist regime, given the peripheral doctrine, is willing and able to access tools that give it the initiative against rival powers and provide it with the possibility of using it as a lever against perceived threats. Despite some failures, overall, the ability resulting from the implementation of the comprehensive balance policy has provided the Zionist regime with such an opportunity to apply the comprehensive balance policy in the form of covert diplomacy and to expand its regional influence and access to a tool to exert its pressure.

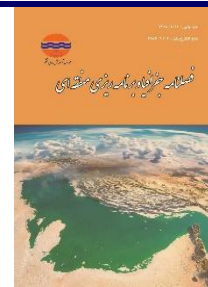
The Zionist regime has goals in its foreign policy that its decision-makers have always pursued. These goals have been formed as a result of the geopolitical weaknesses of this regime, such as the lack of strategic depth and heterogeneous population, as well as the lack of legitimacy and hostility of the public opinion of the people of the region, against security and military power. Therefore, the most important goals of the Zionist regime in implementing covert policies were considered to be in accordance with goals such as instability of the countries of the region; failure to form a capable army in the region; the existence of differences between the countries of the region; religious differences; the coming to power of Western-oriented regimes in the region; the disintegration of the countries of the region; granting legitimacy to the Zionist regime, etc.

References

1. Akhavan Mofard, Siavash, 1998, Israel in Central Asia, *Journal of Defense Policy*, No. 29-30.
2. Eftekhari, Asghar; Soleimani, Mohammad Mehdi, 2020, The Impact of Political-Security Threats of Resistance on the Vulnerability of the Zionist Regime, *Scientific Journal of Security Horizons*, Year 14, No. 53.
3. Amini, Armin, 2004, An Exploration Based on Neoclassical Realism; Russia’s Membership in NATO and Iran’s National Security, *Strategy Journal*.
4. Ahoiei, Mehdi; Matin Javid, Mehdi, 2012, Goals, Priorities and Audiences of the Zionist

- Regime's Public Diplomacy, Strategic Studies Quarterly, Volume 16, No. 59.
5. Tajik, Kazak; Kazemizand, Ali Asghar; Barzegar, Kayhan, 2019, Secrecy in Diplomacy; Developments and Prospects, Strategic Studies Quarterly, Year 22, No. 2.
 6. Javedani Moghadam, Mehdi; Mousavizadeh, Alireza, 2008, The role of national culture in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran, Danesh Polisiya, Year 4.
 7. Khani, Mohammad Hassan; Masroor, Mohammad, 2017, The Rise of China: Challenges of the United States in Facing China's Growing Power in International Relations, International Relations Research, Volume 1, Issue 24.
 8. Zabardast, Milad, 2018, Israel's Foreign and Security Policy Towards the Axis of Resistance", Quarterly Journal of Nations Studies, Volume 3, Issue 35.
 9. Zahreddin, Saleh, 2001, The Greater Israel Plan Considering Demographic, Oil and Water Factors, Journal of Regional Studies, Issue 8.
 10. Tabatabai, Seyed Mohammad, Soleimani, Ali, 2013, The Islamic Republic of Iran and the Zionist Regime: Expanding the Normative Space and Mutual Value Threats, Quarterly Journal of Strategic Policy Research, Year 2, Issue 7.
 11. Abassi, Ashlaqi; Hamidfar, Hamidreza, 2019, The Alliance of Saudi Arabia and Israel with the United States and Its Consequences on the Balance of Power and Influence of the Islamic Republic of Iran in the Middle East, Quarterly Journal of International Studies, Year 17, Issue 3.
 12. Al-Amla, Abu Khaled, 1997, Oslo, Palestine, Tawhid Station, Beirut, Lebanon: Dar Al-Kanooz Al-Dabiyyah.
 13. Ghali, Peter, 2002, Egypt's Road to Jerusalem, Farideh Mobini Keshe, Tehran: Etelat.
 14. Ghafari Far, Hassan, 2008, Series of Imposed Peace for the Gradual Elimination of Palestinian Identity 1978-2007, Political Sciences, Year 11, Issue 44.
 15. Qaderi Hajat Mustafa, Jodi Hossein, Heydarian Sajjad, 2010, Geopolitical Explanation of the Reconstruction of Rimland in the Framework of the Abrahamic Peace, Political Planning of Space, Volume 1, Issue 3.
 16. Kamran Dastjerdi, Hassan; Mottaqi, Afshin; Rashidi, Mustafa, 2011, Israel's Presence in the Caucasus and Its Impact on the National Security of the Islamic Republic of Iran, Quarterly Journal of the Iranian Geographical Society, Year 9, Issue 28.
 17. Kamel, Mohammad Ibrahim, 2010, The Promised Peace in the Agreements Camp David, translated by Mohammad Derakhshandeh, Tehran: Amir Kabir Publications.
 18. Mohamad, Jalal Abdullah, translated by Yahya Attarzadeh, "Turkey-Israel Military Cooperation: Goals and Consequences", Al-Mustaqbal Al-Arabi Magazine, quoted by Hamshahri Newspaper, 12/11/2006.
 19. Maleki, Mohammad Reza; Mohammadzadeh Ebrahimi, Farzad, 2019, The Prospects for Middle East Peace in the Shadow of Normalization of Relations between Israel and the Arab World, International Studies Quarterly, Year 17, No. 3.
 20. Vahid, Abdul Majid, 2000, Camp David After Two Decades, translated by Mehrdad Kiai, Tehran: Information Publications.
 21. Vahabian, Hossein; Bakeri, Ehsan, 2004, Ariel Sharon, Bloody Immortality, Tehran: The Story of Victory
 22. Aras, Bulent (1998). "Post-cold war Realities: Israel's Strategy Azerbaijan and Central Asia", Middle East Policy, vol.7, No.4.
 23. Cornell, E.Sovant (2001). Small Nations and Great Power: A Study of Ethno Political Conflict in the Caucasus, London: Curzone press.
 24. Hinnebusch, Raymond (2003). The International Politics of the Middle East (Manchester: Manchester University Press).
 25. Hyman, Anthony (2001). Central Asia and the middle East: the Emerging links, London: zed books.
 26. Islamov, Elder. Palukhon, Eihan (2000). "The Old and New Players in Caucasian Politics" Central Asia and the Caucasus Journal of Social and Political Studies.
 27. Kaplan, Edward H.; Small, Charles A. (2006); "Anti-Israel Settlement Predicts Antisemitism in Europe," Journal of Conflict Resolution, 50
 28. Lewis, B (1995). The Middle East: A Brief History of the Last 2,000 Years, New York: Scribner
 29. MacLeod, Scott (2009). "Time to test the Arab Peace offer". Time. January 2009
 30. Mufi, Malik (1998). "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy", The Middle East Journal, No. 4.
 31. Murray, Stuart (2016). Secret "versus" open diplomacy across the ages, in: Bjola, Corneliu & Murray, Stuart (2016) Secret diplomacy: concepts, contexts and cases, New York: Routledge.
 32. Prez, Shimon (1993). The New Middle East, USA; New York press.

33. Rabinovich, Itmar (2015), "Israel and the Changing Middle East", Middle East Memo, No. 34
34. Zertal, Idith (2005). Israel's Holocaust and the Politics of Nationhood, Cambridge: Cambridge University Press
35. Zriagelskaya. D, Irena (1994). Central Asia and Transcausia: New Geopolitical, we port con. Ann London: Coreen Wood Press.

مقاله پژوهشی

تحلیلی بر سابقه، اهداف و ضرورت های اتخاذ دیپلماسی پنهان از سوی رژیم صهیونیستی (از توافق اسلو تا توافق ابراهیم)

همایون افسردیر - دانشجوی دکتری گروه روابط بین الملل، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

حسین کریمی فر* - دانشیار گروه علوم سیاسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

حامد محقق نیا - استادیار گروه علوم سیاسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران

آسیه مهدی پور - استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>شماره صفحات: ۶۴۶-۶۴۸</p> <p>از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید</p> 	<p>تحلیل و مدیریت مناسب رفتارها در عرصه سیاست خارجی، نیازمند اشرافیت و شناخت صحیح از فرایندها و رویکردهای مختلف است. با این حال اتخاذ رویکرد محرمانگی و پنهان کاری در برنامه ها و تعاملات بین المللی، وضعیت شناخت را مبهم و پیچیده می سازد که البته این رویکرد در بین کشورهای مختلف و بخصوص به واسطه ویژگی های متفاوت رژیم صهیونیستی، در دیپلماسی این رژیم، طی سالهای اخیر تقویت گردیده است. در این مقاله که با هدف تبیین و تشریح سابقه، اهداف و ضرورتهای دیپلماسی پنهان در سیاست خارجی رژیم صهیونیستی و به روش توصیفی-تحلیلی و با بهره گیری از منابع و متون کتابخانه ای به انجام رسیده است این نتایج حاصل گردیده که دیپلماسی پنهان رژیم صهیونیستی نقش تسهیل و تسریع کننده در نیل به اهداف سیاست خارجی این رژیم دارد و از منظر تاریخی از قبل از ۱۹۴۸ به این رویکرد متمایل بوده که اتخاذ سیاست پنهان در سالهای اخیر تقویت نیز شده و البته نتایج محسوسی نیز به دنبال داشته است. این رژیم در دیپلماسی پنهان خود دارای اهدافی همچون بدست آوردن مشروعیت، کاستن از فشار عمومی منطقه، تضعیف جریان مقاومت و روی کار آمدن حکومت های طرفدار غرب در خارومیانه است که در این راستا بر مبنای ضرورت ها و نیازهایی که تعیین شده سازوکارهای خود را دنبال می نماید.</p>

واژه های کلیدی:

دیپلماسی پنهان، سیاست خارجی، رژیم صهیونیستی، توافق ابراهیم، توافق اسلو

استناد: افسردیر، همایون، کریمی فر، حسین، محقق نیا، حامد و مهدی پور، آسیه. (۱۴۰۳). *تحلیلی بر سابقه، اهداف و ضرورت های اتخاذ دیپلماسی پنهان از سوی رژیم صهیونیستی (از توافق اسلو تا توافق ابراهیم)*. فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۴(۵۶): ۶۴۶-۶۴۸

DOI:10.22034/jgeoq.2025.359843.3845

مقدمه

دیپلماسی پنهان زمانی بکار گرفته می‌شود که غالب افکار عمومی موافق شیوه و یا هدف خاصی در سیاست خارجی نباشد. از این رو می‌توان انتظار داشت که رژیم صهیونیستی که بطور عام در سطح بین الملل و بطور خاص در منطقه خاورمیانه افکار عمومی را در مقابل خود می‌بیند، با بهره‌گیری از دیپلماسی پنهان در پی دستیابی به اهداف از پیش تعیین شده خود در سیاست خارجی‌اش باشد. چرا که مسئله فلسطین و موجودیت رژیم اشغالگر قدس از سال ۱۹۴۸ را می‌توان به عنوان یکی از مهمترین موضوعات بین‌المللی مورد توجه قرار داد که ابعاد مختلف امنیتی بازیگران سیاسی منطقه خاورمیانه و قدرتهای جهانی را تحت تأثیر خود قرار داده است. این امر به شدت متأثر از کنش‌های کنشگران منطقه‌ای و از جمله رژیم صهیونیستی قرار داشته است که همواره در پی خروج از انزوا و نزدیک شدن به بازیگران پیرامونی خود از طریق امنیت زدایی و تنوع بخشی به ابعاد دیپلماسی خود بوده است. در همین راستا پس از جنگ دوم خلیج فارس تحولاتی در منطقه رخ داد که بر افزایش نقش منطقه‌ای اسرائیل تأثیر گذاشت و تداوم حالت بی‌ثباتی و ناامنی بنابر دلایلی از جمله سیاست برتری‌جویانه اسرائیل در قالب ابزارهایی جز ابزارهای نظامی و در قالب اشکال مختلف دیپلماسی مورد تعقیب قرار گرفته است. بطوری که این رژیم، در پی دستیابی به اهداف خود ابزارهای نوین جنگ نرم و در رأس آن‌ها ابزار دیپلماسی و به طور خاص «دیپلماسی پنهان» را در سال‌های اخیر مورد توجه بیشتری قرار داده است. این رویکرد رژیم صهیونیستی سالهای طولانی ادامه داشته و بهره‌گیری اسرائیل از دیپلماسی پنهان در اشکال و انواع مختلف آن قابل بررسی است. در خصوص انواع دیپلماسی پنهان باید در نظر داشت که محرمانگی در دیپلماسی بر مبنای مختلف، دسته بندی‌های متعددی دارد مثلاً «افتراگود»^۱ محرمانگی را به سه دسته: محرمانگی امنیتی، محرمانگی بوروکراتیک و محرمانگی سیاسی تقسیم می‌کند. دسته بندی قابل توجه دیگر، تقسیم بندی این مفهوم بر اساس گستره کاربردی آن است. برای مثال «بریج و جیمز»^۲ انواع دیپلماسی پنهان را به این ترتیب معرفی می‌کنند: (۱) شرایطی که محتوای مذاکره پنهان نگه داشته می‌شود؛ (۲) شرایطی که اصل شکل‌گیری مذاکره پنهان نگه داشته می‌شود؛ (۳) شرایطی که اصل مذاکره آشکار است و بر این نکته هم اذعان می‌شود که توافقی حاصل شد، اما محتوای توافقات حاصله پنهان نگه داشته می‌شود؛ (۴) شرایطی که اصل حصول توافق پنهان نگه داشته می‌شود. براساس مجموع تقسیم بندی‌های مذکور شارپ^۳ سه نوع محرمانگی را بر می‌شمارد: سه سطح محرمانگی استراتژیک، محرمانگی عملیاتی و محرمانگی رسمی. (تاجیک و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۷۶) در «محرمانگی استراتژیک» هم محتوای مذاکرات، هم محتوای توافقات منعقد شده و از اساس اینکه توافقی منعقد شده است، پنهان نگه داشته می‌شود. «محرمانگی عملیاتی» به رفتار جاری دیپلمات‌ها و مأموران دولت‌ها در زمینه حفاظت از اطلاعات مهم مرتبط با کارهای‌شان مربوط می‌شود. و «محرمانگی رسمی» اشاره به نوعی از محرمانگی دارد که در جریان آن دولت‌ها، به موضوعاتی که افکار عموم و رقبایشان تا حد زیادی در خصوص آن اطلاعات دارند، بازهم بطور رسمی اعتراف نمی‌کنند. آنچه که در خصوص رفتار و بهره‌گیری رژیم صهیونیستی از دیپلماسی پنهان در بررسی سیر تاریخی و کنش‌های سال‌های اخیر مشهود است تمرکز این رژیم بر دیپلماسی پنهان عملیاتی و استراتژیک هست هر چند از دیپلماسی رسمی پنهان نیز در مواقعی بهره برده و می‌برد.

در تحقیق حاضر بازه زمانی حدوداً سه دهه یعنی از توافق اسلو در سال ۱۹۹۳ تا توافق ابراهیم در سال ۲۰۲۰ و بعد از آن مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت. این بازه زمانی به واسطه تغییر و تحولات گسترده و متفاوتی که در روابط فلسطین و اسرائیل و رویکردها و شاخص‌های متفاوت منطقه‌ای و بین‌المللی (از جمله پایان جنگ سرد، پایان جنگ ایران و عراق،

1 - Aftergood

2 - Berridge & James

3 - Sharpe

تغییرات بنیادین منطقه‌ای و... انتخاب گردیده است. آنچه مسلم این است که تحولات اخیر در روابط رژیم صهیونیستی با کشورهای عربی از جمله بحرین، امارات متحده عربی و عربستان سعودی، به پشتوانه مذاکرات پنهانی و برخورداری از دیپلماسی پنهان این رژیم بوده و کماکان با توجه به نتایج مطلوبی که اتخاذ این رویکرد در سیاست خارجی برای آن رژیم داشته است؛ مورد بهره‌برداری قرار خواهد گرفته و در مسیر تسهیل و تسریع در نیل به اهداف مشخص شده دیپلماسی پنهان از جمله اولویت‌های رژیم صهیونیستی خواهد بود.

در این تحقیق که با هدف کلی تبیین و تشریح نقش و جایگاه دیپلماسی پنهان در سیاست خارجی رژیم صهیونیستی به انجام خواهد رسید در پی پاسخگویی به این سؤالات خواهیم بود که دیپلماسی پنهان در سیاست خارجی رژیم صهیونیستی چه سابقه و جایگاهی دارد؟ اهداف، ضرورت‌ها و نیازهای صهیونیست‌ها از اتخاذ این رویکرد چیست؟ بر همین مبنا مطالب و موضوعات مرتبط مطرح و مستند به یافته‌های تحقیق نتایج حاصله ارائه و راهکارهای علمی و عملی متکی به نتایج مذکور بیان خواهد شد.

۱- سابقه و روند اتخاذ رویکرد دیپلماسی پنهان اسرائیل

به زعم برخی محققین دیپلماسی پنهان از ۱۹۴۸ تا دهه حاضر، سه موج مختلف را در سیاست خارجی رژیم صهیونیستی تجربه کرده است که در ادامه به بررسی و تحلیل این روند در بستر تاریخی مدنظر خواهیم پرداخت.

۱-۱- موج اول تشکیل حکومت تا قرارداد اسلو

در ابتدا باید یادآور شد که هرچند مناقشه اعراب/فلسطینی‌ها و اسرائیل با تاسیس دولت اسرائیل به اوج خود رسید اما ریشه این مناقشه به حوادث پیش از تأسیس اسرائیل باز می‌گردد، یعنی به ایامی که رهبران عرب در فلسطین تلاش میکردند تا مانع به وجود آمدن وطن ملی یهودی در آن سرزمین شوند. در واقع کشمکش زمانی آغاز شد که ساکنین محلی هنوز این سرزمین را به نام فلسطین نمی‌شناختند و آن را جزئی از امپراتوری عثمانی می‌دانستند. به عبارت دیگر، ریشه‌های مناقشه معاصر اعراب-اسرائیل در پیدایش صهیونیسم و ملی‌گرایی عربی در اواخر سده ۱۹ میلادی و ادعاهای متعارض آنها نسبت به سرزمینی نهفته است که از یکسو به عنوان وطن تاریخی مردم یهود و از طرف دیگر متعلق به اعراب فلسطین و جزئی از سرزمین‌های اسلامی تلقی می‌گردد. این منازعه پس از قیمومیت بریتانیا حادث شد، چون مفاد آن، به رسمیت شناخته شدن نوعی موطن ملی برای یهودیان در فلسطین بود و در دهه ۱۹۳۰ و ۱۹۴۰، با قدرت یافتن نازی‌ها به رهبری هیتلر در آلمان و گسترش اندیشه‌ها و رویه‌های آنان در بسیاری از کشورهای دیگر به ابعاد بحرانی رسید (Lewis, 1995:361).

در ۱۴ مه ۱۹۴۸، همزمان با پایان قیمومت بریتانیا بر فلسطین، «دولت اسرائیل» با صدور اعلامیه استقلال، اعلام موجودیت کرد. پس از اعلام استقلال، مناقشه بین اعراب و اسرائیل رو به فزونی گذاشت و چندین جنگ بین آنها رخ داد که در همه آن جنگها پیروزی با اسرائیل بود. اما تنش سیاسی، منازعات و کشمکش‌های نظامی و ملی‌گرایانه در رقابت بر سر جاه طلبی‌های ارضی که متعاقب فروپاشی امپراتوری عثمانی آغاز و طی قرن بیستم شدت یافت، رفته رفته با گذشت زمان و عمدتاً در اوایل قرن بیست و یکم کمرنگ‌تر شد و از مناقشه اعراب-اسرائیل در مقیاس وسیع منطقه‌ای به مناقشه اسرائیل-فلسطین در سطحی محدودتر بدل گردید. بعلاوه از ۱۹۷۰، تلاشهای موازی برای ایجاد صلح در مناقشه اعراب/فلسطینی‌ها با اسرائیل صورت گرفت تا شرایطی ایجاد شود که مورد توافق طرفین قرار گیرد (ملکی و محمدزاده و ابراهیمی، ۱۳۹۹: ۴۶).

این بازه زمانی را می‌توان موج اول دیپلماسی پنهان اسرائیل دانست. موج اول دیپلماسی پنهان سیاسی، عمدتاً در بین اعراب منطقه غرب آسیا و به طور خاص مصر و اردن جریان داشت. در دوره حکومت عبدالناصر بر مصر، بین موشه شاروت نخست وزیر رژیم صهیونیستی و جمال عبدالناصر در زمینه گفت و گو در زمینه کانال سوئز برگزار شد. در خوشه خلیج

فارس در دهه ۱۹۶۰ رژیم صهیونیستی کمک تسلیحاتی در اختیار عربستان جهت مقابله با نیروهای طرفدار مصر در یمن قرار داد. پس از سال ۱۹۹۶ و توقفتنامه اسلو روابط پنهانی دیپلماتیک با قطر، عمان، مراکش و تونس آغاز شد. اما در ارتباط با رویکردهای مرتبط با دیپلماسی پنهان اسرائیل در این دوره باید فضای کلی این سال‌ها و دیپلماسی اسرائیل را مورد توجه قرار داد.

فضای جهان اسلام به طور عام و منطقه‌ی فلسطین به نحو خاص از فاصله‌ی ۱۹۷۸ تا ۱۹۷۹ تحت تأثیر حوادث مهم قرار داشت. یکی از آن‌ها حادثه‌ی صلح سادات رئیس‌جمهور مصر از جهان عرب با اسرائیل بود که خود سرمنشأ سلسله سازش‌های اعراب با اسرائیل گشت؛ اگر چه نام قراردادهای صلح به خود گرفته بود و قرارداد سادات مشهور به صلح کمپ دیوید گردید

برخی نویسندگان معتقدند که مصری‌ها نتوانستند نتایج مطلوب را از صلح کمپ دیوید به دست آورند و حتی معتقداند که روند نامطلوب و باخت و برد بین مصر و اسرائیل به شکل شدیدتر ادامه یافته است و بعد از آن که کارتر به همراه تیم همراه خود با تهدید طرفین توانست قرارداد را تحمیل نماید و اسرائیل در این میان با زیرکی خاصی خود را به آمریکا نزدیک‌تر ساخت و کاملاً بر کنگره‌ی آمریکا اشراف یافت و هر چه زمان می‌گذشت تمام امکانات آمریکا را به نفع اسرائیل و بر ضد اعراب و مصر بسیج نمود (وحید، ۱۳۷۹: ۱۱-۱۳). ایشان تلاش دارد عمده تقصیر و عدم توفیق کمپ دیوید در راستای منافع جهان عرب و فلسطین را متوجه مصری‌ها بداند و آمریکا را کشوری بی طرف معرفی کند و توفیق اسرائیل را ناشی از تیزیابی و صحیح عمل کردن آنان در تعامل با آمریکا معرفی کند. چنانچه معتقد است از این کنفرانس و دیدار سادات با اسرائیلی‌ها در شهر قدس هم هیچ نکته‌ی خیری عاید جهان عرب و فلسطین نشد (وحید، ۱۳۷۹: ۱۴-۲۷). در مقابل نظر یک‌جانبه‌گرایی نویسنده‌ی کتاب فوق، پطرس غالی مسیحی که در لحظات پایانی کنفرانس کمپ دیوید به دلیل استعفای وزیر خارجه مصر نامزد جایگزین نزد سادات بود (غالی، ۱۳۸۱: ۲۲۱).

در خصوص بازه زمانی ۱۹۷۵-۱۹۸۲ موضوع مهمی که باید در نظر داشت این است که از جمله زمینه‌های تاریخی اجتماعی مؤثر در سرنوشت فلسطین، فعل و انفعالات میان مسیحیان لبنان می‌باشد. قابل ذکر است پرداختن به کشور لبنان نه از زاویه‌ی همسایگان با رویکرد بومی و اسلامی، بلکه از زاویه‌ی بخش اثر پذیر و اشتراک فرهنگی با مسیحیت جهانی و نظام سلطه و صهیونیسم بین الملل در معارضه با فلسطین مورد نظر است. بعد از سال ۱۹۸۴ موج آوارگان فلسطینی به سوی همسایگان رو به گسترش بوده است و بعد از حادثه سپتامبر سیاه اردن بخش قابل توجه دیگری آوارگان به ویژه گروه‌های فعال فلسطین و گروه‌های چپ و رادیکال فلسطینی به دیگر آوارگان قبلی فلسطینی در لبنان افزوده شدند. هریک از دو جبهه در پی تکمیل و نتیجه بخشی فرصت‌ها و به دنبال رفع خطر مواضع تهدید بودند، که البته با توجه به پشتیبانی نظام سلطه از صهیونیسم کفه‌ی طرف اسرائیل سنگین تر بود.

بر همین مبنای تقویت اسرائیل و محو هویت فلسطینیان، شعله ور کردن جنگ در لبنان موضوعیت داشته و دارد. نهایت بعد از سال‌ها جنگ و صلح، بخشی از نقطه‌ی تهدید علیه اسرائیل رفع گردید و نقطه‌ی فرصت مسلمانان و گروه‌های مقاومت واقعی نابود گردید. تلاش‌های پی‌درپی رهبران مدبر و دوراندیش مسلمان شیعه و سنی و حتی ارامنه و فلسطینیان برای عدم شعله ور شدن آتش تفرقه در لبنان بود، لکن با اصرار مارونی‌ها به رهبری جمیل و شمعون و حمایت‌های آشکار و پنهان اسرائیل به قصد تجزیه‌ی لبنان، تجاوز آشکار اسرائیل و فاجعه‌ی تقسیم لبنان، در ۱۹۷۸ م شکل گرفت و این تخاصم و تجاوزات اسرائیل به لبنان در سال ۱۹۸۲ به اوج خود رسید.

نتیجه‌ی اشغال لبنان برای فلسطینی‌ها محاصره‌ی همه جانبه از سوی اسرائیل و فالانژهای لبنان بود و نهایت به خروج و یا حتی اخراج بخش قابل توجهی از فلسطینی‌ها از کشور لبنان به خارج از آن، به ویژه به کشور تونس منتهی گردید، یعنی نه تنها هویت سرزمینی فلسطین باید محو شود، بلکه باید فلسطینی نیز حتی از حضور فیزیکی در همسایگی کشور

و وطن خود محروم شود. اما مطلب دیگری که از اهمیتی کمتر از تجزیه‌ی لبنان برخوردار نیست، یادآوری این نکته که، این اشغال نتیجه‌ی صلح کمپ دیوید بود؛ چنان که پیش بینی آن را وزیر خارجه‌ی وقت مصر در موضوع صلح کمپ دیوید به آن اشاره کرده است و صریحاً رابطه‌ی کنفرانس صلح و حمله‌ی اسرائیل به لبنان را بیان می‌کند (کامل، ۱۳۶۸: ۱۷۹-۱۸۵).

صرفنظر از «طرح ریگان» در سال ۱۹۸۲ که در واقع ادامه سیاست آمریکا و اثرگذاری دیپلماسی پنهان اسرائیل بود. ردپای سیاست خارجی پنهان رژیم صهیونیستی را در «طرح فاس» هم می‌توان دید. هم زمان با تلاش‌های مستقیم جریان مهاجم به جهان اسلام به ویژه اسرائیل و آمریکا از دهه‌ی پنجاه، آرام و آرام تلاش‌هایی با واسطه را هم تعقیب می‌کردند که یک نمونه‌ی آن کمپ دیوید بود. با وجود این که ابتدا اکثر کشورهای عربی با آن اظهار مخالفت نمودند، اما با برنامه ریزی جریان مهاجم و بی تدبیری جهان عرب، احساس ضرر خیالی به جهان عرب به ویژه حاکمان القا گردید؛ مبنی بر این که اگر وارد این جریان مذاکره نشوند و در مسابقه‌ی نزدیکی مصر و رژیم غاصب و منافع آن اگر شرکت نکنند، به طور قطع بازنده خواهند بود؛ از این رو مخالفین کمپ دیوید، گام بلندی در جهت موافقت برداشتند و اکتفا به همراهی مصر نکردند، بلکه خود، طراح صلح‌های تحمیلی جدید شدند، که البته نتایج مطلوب و محسوسی به دنبال نداشت. از جمله طرح‌های صلح تحمیلی برای مشروعیت بخشی به اسرائیل بدون گامی در حفظ هویت فلسطینیان در برابر افکار عمومی جهان به ویژه جهان اسلام و عرب، «طرح صلح آمریکایی با شعار زمین در برابر صلح» (کنفرانس مادرید ۱۹۹۱) است، یعنی در آن هیچ سخن از دولت مستقل فلسطین نیست. این طرح «نقطه‌ی عطف تلاش‌های جرج بوش (اول) و وزیر خارجه اش، جیمز بیکر بود. اولین دور مذاکرات در مادرید پایتخت اسپانیا، در ۳۰ اکتبر ۱۹۹۱ آغاز شد. در جلسه افتتاحیه، رئیس جمهور آمریکا، شوروی و نخست وزیران اسپانیا و اسرائیل سخنرانی کردند. اسحاق رابین با شعار فوق مخالفت کرده و تأکید نمود ساخت شهرک‌های یهودی‌نشین را متوقف نخواهد ساخت. این مذاکرات از دور دوازدهم به واشنگتن منتقل شد، از دور ششم که اسحاق رابین روی کار آمد، مذاکرات شاهد شعارهای جدیدی از سوی رابین بود. دفتر نخست وزیری اسرائیل اعلام نمود که ادامه‌ی شهرک سازی روند مذاکرات را طولانی می‌کند، اما همه این‌ها شعاری بیش نبود و چنان که جیمز بیکر خود اعتراف نمود از دور هفتم با حضور بیل کلینتون، تبدیل مذاکرات چند جانبه (اسرائیل و هیئت‌های عربی) به مذاکره‌ی دو جانبه (اسرائیل-ساف) در صدر سیاست‌های دموکرات‌ها قرار می‌گیرد (پیشین) کارکرد این مذاکرات چیزی جز شکسته شدن قبح مذاکره با رژیم اشغالگر و شناسایی آن به عنوان یک دولت قانونی و مشروع توسط کشورهای عرب و برخی گروه‌های مبارز نبود (غفاری، ۱۳۸۷: ۱۹۶).

پس از طولانی شدن و بی ثمر ماندن کنفرانس مادرید، اتفاق بسیار هولناک علیه آرمان فلسطین در حال شکل گیری بود؛ زیرا «در این دوران اعراب شرکت کننده در گفتگوهای صلح با اسرائیل هر کدام نگران دسترسی هیأت‌های عربی دیگر به توافق با هیأت اسرائیلی بودند و در این میان ضعیف رین حلقه، سازمان آزادی بخش بود که حتی در ابتدای مذاکرات نه به عنوان طرف گفتگو مورد قبول واقع شده بود نه نماینده‌ای در مذاکرات داشت و ضربه پذیرترین حلقه بود» (غفاری، ۱۳۸۷: ۱۹۷). از این رو در حال مسابقه سازش با اسرائیل بودند.

در یک فضای برد مطلق و باخت تقریباً مطلق، مسابقه‌ی سازش - به داوری آمریکا و اروپا - بعد از مادرید، بلکه در اثنای کنفرانس مادرید به صورت پنهان بین تیم عرفات و تیم اسرائیل در جریان بود؛ در حالی که هم اریحا و هم غزه، سرزمین بی حاصل و مشکل ساز برای اسرائیل بود و فقط برای کسب مشروعیت بین المللی و منطقه‌ای که آرزوی تاریخی او بود، با گروه یاسر عرفات، یعنی سازمان ساف معاوضه کردند و در حالی مجموع غزه و اریحا از نظر جغرافیایی علاوه بر ارزش کم اقتصادی امنیتی فقط شامل ۲٪ فلسطین می‌شد. یعنی اسرائیل از مجموع سرزمین فلسطین (قبل از ۱۹۴۸) فقط ۲٪ خاک آن را به نماینده‌ی ساف در طی قرارداد اول در سال ۱۹۹۳ سپرد (صفا، ۱۳۸۳: ۱۱۵) و سپس با افزودن تنها ۳۰٪

کرانه‌ی باختری (نه کل کرانه و نه ۳۰٪ کل فلسطین) در قرارداد دوم در سال ۱۹۹۵ به نام قرارداد طابایا اسلوی ۲ (العمله، ۱۹۹۷: ۹۲)، آن هم با حفظ نظارت خود بر مناطق کرانه باختری به عنوان اعطای خودمختاری تحویل نماینده‌ی ساف و در ازای آن کنترل انقلاب و انتفاضه فلسطین را به ساف داد تا دیگر هزینه‌ی برخورد با انتفاضه را نپردازد و انتفاضه را تبدیل به یک مسئله‌ی داخلی خود مختاری کرد (وهاپیان و باکری، ۱۳۸۳: ۹۲) و حتی در این قرارداد، نه تنها مسئله‌ی آوارگان سال ۱۹۴۸ پی‌گیری نشد، بلکه مسئله‌ی همه‌ی آوارگان ۱۹۶۸ هم پی‌گیری نشد و در مقابل، اسرائیل به تمام خواسته‌ی خود که صلح، آرامش، امنیت و مشروعیت جهانی بود، دست‌یافت. دیگر اسرائیل تثبیت شد و آرمان فلسطین برای همیشه به فراموشی سپرده شد و این دست‌آوردها در اعترافات صریح رهبران سیاسی رژیم غاصب در مقابل معترضین یهودی به آسانی قابل درک است با این حال شاید به دلیل رویکرد خاص اسرائیل در پیشبرد اهداف مرتبط با دیپلماسی پنهان خود از بیان صریح و شفاف ابعاد مختلف این موضوع خودداری نمود.

۱-۲- موج دوم نفوذ در آسیای میانه و قفقاز

موج دوم دیپلماسی پنهان اسرائیل، را باید نفوذ در آسیای مرکزی و قفقاز محسوب نمود. همکاری امنیتی-تسلیحاتی پنهان با آذربایجان در قضیه قره باغ و تسلیح این کشور به سلاح‌های سطح به دریا و پهپادهای جاسوسی در چارچوب دیپلماسی پنهان در موج دوم به انجام رسیده است.

منطقه‌ی قفقاز (قفقاز جنوبی) متشکل از بازیگرانی میباید که به شدت نیازمند تعامل و همکاری با بازیگران فرامنطقه‌ای میباشند. گرجستان، آذربایجان و ارمنستان (دولتهای مطرح در منطقه قفقاز) به مثابه یک زیرسیستم امنیتی منطقه‌ای مؤثر در نظام بین‌المللی، با توجه به ظرفیتهای بالقوه ژئواکونومیک و منابع انرژی و نزدیکی به خاورمیانه و اروپا به عنوان حلقه‌ی اتصال خاورمیانه به اروپا مطرح می‌شوند. این موقعیت موجب گردیده است تا بازیگران پیرامونی همانند ترکیه، جمهوری اسلامی ایران و روسیه، همچنین بازیگران فرامنطقه‌ای نظیر ایالات متحده آمریکا، چین و اسرائیل که پیشبرد و ارتقاء سیاستگذاریهای امنیتی- راهبردی خود را در این زیرسیستم جستجو میکنند نیز، درگیر "بازی بزرگ جدید"^۱ در این زیرسیستم منطقه امنیتی گردند.

بازی بزرگ جدید که تعبیری از سیاست رقابت- همکاری میباید، به گونه‌های است که کلیه‌ی بازیگران در تلاشند تا افزونسازی منافع ملی خود را در چگونگی تعامل با کارگزاران اقتصادی، سیاسی- امنیتی کشورهای منطقه جستجو کنند. بر این مبنا ایجاد همگرایی و همسویی مابین خود و سه کشور (گرجستان، ارمنستان و آذربایجان) را که از ظرفیتهای بالقوه ژئواکونومیک و ژئوپلیتیکی برخوردارند بر مبنای بازی برد- برد ارزیابی کنند. از طرفی، چهارچوب چنین فرآیندی را میتوان بازی با حاصل جمع متغیر «مضاعف» ارزیابی نمود که هر گونه بازی همکاری و همگرایی با کشورهای منطقه ای را به تقسیم منافع و در نتیجه افزایش و مضاعف شدن مطلوبیت متقابل منجر می‌کند. البته این مبحث با توجه به ورود مقوله‌های هویتی و هنجاری امری سیاسی و متغیر بوده و بنا به برداشتهای خاص بازیگران فرامنطقه‌ای و کارگزاران منطقه‌ای ممکن است به گونه‌های مختلف متصور گردد. از این روست که تعاملات اقتصادی- سیاسی ترکیه با آذربایجان بنا به بافت همگن فرهنگی- هویتی در مسیر بازی با حاصل جمع متغیر مضاعف سیر میکنند، در حالیکه تصور چنین امری در مورد تعاملات احتمالی و محدود ارمنستان و ترکیه عینیت نمی‌یابد و در قالب بازی با حاصل جمع برد- برد تلقی نمی‌گردد. در واقع ماهیت تعاملات سیاسی- راهبردی و ساختار سیاسی- امنیتی کشورهای قفقاز جنوبی است که به نوع بازی شکل و نسبت می‌دهد (کامران دستجردی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶۶).

^۱ -The New Great Game

قفقاز جنوبی در حال حاضر منطقهای کاملاً بین‌المللی است که تغییر ساختار قدرت و نفوذ در آن در حال شکلگیری است و انرژی و امنیت دو موضوع کلیدی در منطقه است که آینده منطقه به روند تحولات پیرامون این دو مقوله بستگی دارد. از این رو کشورهایی میتوانند نقش مهمی در آینده منطقهای و بین‌المللی ایفا کنند که بتوانند استراتژی بازی را نسبت به این دو مقوله به کار گیرند. با توجه به اینکه قفقاز مسیر ترانزیت انرژی آسیای مرکزی و دریای خزر به اروپاست، بازی بزرگ انرژی بر سر مسیر انتقال انرژی در واقع کماکان بخشی از رقابت ژئوپلیتیکی بین دو محور شمال- جنوب (ایران، روسیه و ارمنستان) و محور شرق- غرب (آذربایجان، گرجستان، ترکیه و ایالات متحده آمریکا) است که در قالب نظریهی بازیها و بازی با حاصل جمع متغیر بازیگران منطقهای و بعضاً فرامنطقهای مفهوم مییابد.

این منطقه از بعدی دیگر گسترهای است مملو از تعارضات قومی، نژادی و مذهبی (بیش از ۲۴ قوم، ۵۰ زبان و سه دین اسلام، یهودیت و مسیحیت)، ساختارهای سیاسی و اقتصادی بر جای مانده از شوروی سابق، بی‌ثباتی سیاسی و اجتماعی و مناقشات لاینحل قومی، ضعف اقتصادی، سرنوشت مبهم رژیم حقوقی دریای خزر، بحران چچن، تروریسم، مواد مخدر و بالاخره وجود منابع قابل توجه انرژی که بر عطش بازیگران خارجی افزوده است. بر اساس برآورد شرکتهای بین‌المللی، میزان نفت اثبات شده در آذربایجان بالغ بر ۷ میلیارد بشکه و گاز طبیعی آن به میزان ۸۵ تریلیون مترمکعب است (10: BP, 1998). این مسئله به همراه دیگر پتانسیلهای اقتصادی در زمینهای مختلف صنعتی، کشاورزی، تجارت و حمل و نقل این منطقه را به صحنهی رقابت بازی استراتژیکی بازیگران قدیم (ایران روسیه و ترکیه) و جدید (ایالات متحده آمریکا، اسرائیل، اتحادیه اروپا و چین) تبدیل نموده است (Islamav and Palukov, 2005). این موارد به اضافه وجود دولتهای ناکارآمد، ادعاهای اخیر کشورهای منطقه نسبت به همسایگان خود و نفوذ و تعارض منافع قدرتهای منطقهای و فرامنطقهای به دلایل ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک و تلاش آنان برای حذف رقیبان از صحنه سبب پیچیدگیهای امنیتی و ابهام در ثبات منطقه می‌شود که در قالب نظریه بازی استراتژی با حاصل جمع متغیر مشخص میگردد.

به هر ترتیب، در فضای خاص ژئوپلیتیکی-ژئواکونومیکی منطقه قفقاز و تعاملات سیاسی سه کشور گرجستان، آذربایجان و ارمنستان که بتدریج در محیط امنیتی- سیاسی خود گرایش به بازی همکاری- همسویی در چارچوب بازی با حاصل جمع متغیر مضاعف با ائتلاف غرب و بازیگر فرامنطقهای نظیر اسرائیل هستند، موجب گردیده است تا اسرائیل تأثیرگذاری راهبردی-امنیتی متناسبی را در قالب بازی همکاری درون بازی با حاصل جمع متغیر مضاعف با سه کشور فوقالذکر، به ویژه گرجستان و آذربایجان بیاید که بالطبع در تعارض با امنیت و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران (به عنوان یک بازیگر عمده منطقهای غیرهمسو با یکجانبهگرایی آمریکا) می‌باشد (امینی، ۱۳۸۳: ۱۱۲-۱۱۳).

در ارتباط با حضور اسرائیل در کشورهای قفقاز جنوبی و اعمال دیپلماسی پنهان خود در این منطقه باید یادآور شد که با پایان جنگ سرد و فروپاشی شوروی، منطقه قفقاز (به علت جذابیتهای استراتژیکی، امنیتی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی) مورد توجه ابرقدرت‌های فرا منطقه‌ای از جمله اسرائیل قرار گرفت. از این پس بود که نفوذ گسترده در این منطقه در دستور کار سیاست خارجی این کشور قرار گرفت. در واقع سیاست خارجی اسرائیل در قبال کشورهای این منطقه را باید در تداوم سیاست استراتژی پیرامونی (دکترین بن گوریون)، مبنی بر پیگیری اتحادهای منطقهای در حلقهی دوم همسایگان، یعنی همسایگان غیرعرب، طرح دکترین خاورمیانه‌های شیمون پرز (خاورمیانه جدید) و عوامل درون و برون منطقهای مؤثر بر اتخاذ سیاست خارجی آن دانست. استراتژی پیرامونی در سیاست خارجی اسرائیل در آسیای مرکزی و قفقاز که صحنهی درگیری و رقابتهای شدید بازیگران منطقهای و بین‌المللی در قالبهای جدید است، با توجه به اینکه شکلگیری اتحادها و ائتلافها از اولویتهای سیاست خارجی سیاسی-امنیتی کشورهای این منطقه است در همکاری با ترکیه و استراتژی این کشور بستر و زمینهای مهبیایی (Muftic, 1998, 34-33). بدین ترتیب، قفقاز به عنوان

جزیی از سیاست خارجی خاورمیانه‌های اسرائیل میباید بتواند جایگزینی ایران در استراتژی پیرامونی بیگوریون اسرائیل باشد (معرض، ۱۳۸۲: ۱).

از طرف دیگر بر اساس دکترین خاورمیانه جدید، مشکل منطقه خاورمیانه را فقط یک کشور به تنهایی و یا حتی به صورت دو جانبه و چند جانبه نمیتواند حل کند براساس این طرح که نشاندهنده نگرانیها و منافع اسرائیل است، همکاری اقتصادی برای اسرائیل با توجه به انزوای منطقه‌های آن و تفاهم سیاسی به لحاظ تهدیدهایی که از جوانب گوناگون متوجه این کشور است، میتواند آن را در رسیدن به امنیت اقتصادی و سیاسی یاری رساند چرا که همکاری اقتصادی یکی از مبانی بسیار مهم در استراتژی اسرائیل محسوب شده است و بر اساس آن اعتقاد دارد که بنیادگرایی اسلامی دقیقاً از جاهایی امکان خیزش و رویش دارد که از نظر اقتصادی ضعیف و عقبمانده باشند آنگاه است که اسلام میتواند با برپا کردن چنین خلأیی به تشدید منازعه دیرین صهیونیسم-اسلام بینجامد (Prez، 1993:53).

در چنین چارچوبی است که اسرائیل نظر خاصی را به قفقاز داشته است، اقتصاد ضعیف و ساختار عقبمانده جهان سومی اگر نتواند به رشد مطلوب خود نائل آید، حضور ایران و دیگر کشورهای متخاصم اسرائیل را فراهم خواهد ساخت. لذا بر اسرائیل لازم است که با مورد توجه قرار دادن اقتصاد منطقه به شکوفایی آن کمک برساند. در این جهت سعی شده است که حتی‌الامکان از نفوذ ایران در منطقه کاسته شود. خاورمیانه جدید تداعیکننده نظم نوین منطقه‌های است که در واقع مدلی از نظم نوین جهانی در قالب رویکرد تقلیلگراست که با تبعیت و حمایت ایالات متحده در منطقه پیدا کند (OP Cit:35). علاوه بر این، تلقی از اسرائیل به عنوان دروازه غرب و بخصوص ایالات متحده آمریکا و نیاز فوری این کشورها به دریافت کمکهای مالی، کشورهای منطقه قفقاز را به استقبال از اسرائیل به رغم نارضایتی روسیه و ایران هدایت کرده است و در این راستا، کشورهای مذکور به بسط روابط خود با این کشور اقدام نموده‌اند (ibid: 107):

علاوه بر موارد مذکور برخی از عوامل خارجی دیگر در پیشبرد اهداف اسرائیل در منطقه قفقاز جنوبی مؤثر بوده‌اند که از جمله آنها می‌توانیم به حمایت‌های آمریکا (Mory، 1992، 33-34)، همسویی منافع اسرائیل و ترکیه و بهره‌گیری اسرائیل از نفوذ ترکیه در میان برخی از کشورهای منطقه (p34، Ibid) و اقتصاد ضعیف کشورهای منطقه که با روبرو شدن با کشوری غیرمذهبی، دموکراتیک و با اقتصادی قوی که میتواند دروازه غرب باشد و سرمایه‌گذارهای مالی بسیاری را برای جمهوریها فراهم سازد، به فکر پر کردن خلأ اقتصادی خود برآمدند (Rubin، 1998، 10-12):

اسرائیل در چارچوب استراتژیهای پیرامونی و خاورمیانه جدید و در پرتو عوامل داخلی و خارجی مؤثر در تشدید و امکانپذیری حضورش در قفقاز اهداف و سیاستهای خاصی را نیز در منطقه تعقیب مینماید. البته این اهداف اسرائیل با خواستها و نیازهای متقابل کشورهای منطقه به ویژه آذربایجان و گرجستان با پاسخ مثبت مواجه بوده است. بطور کلی اسرائیل اهدافی نظیر حمایت از جوامع یهودی‌نشین کشورهای قفقاز جنوبی (Hyman، 2001، 34:))، فرار از معضل امنیتی در «خاورمیانه سنتی» (Cornell، 2001، 130:)) و رویارویی با تهدید جمهوری اسلامی ایران دارد. در توضیح این مورد باید گفت که اسرائیل ج.ا.ا را تهدید جدی علیه موجودیت خود به حساب می‌آورد و دسترسی پیدا کردن به همهی مرزهای این کشور را از اهداف استراتژیک خود میدانند. بنابراین، دسترسی پیدا کردن به مرزهای جمهوری اسلامی ایران برای تواناتر شدن در اقداماتی جهت باز داشتن تهدید کردن علیه خود را ضروری میداند (اخوان منفرد، ۷۹-۱۳۷۸: ۳۰-۲۹)؛ گسترش دامنه شناسایی دیپلماتیک خود در جهان و خاورمیانه بزرگ، تحقق اهداف و آرمانهای اقتصاددانش، تلاش برای تأکید کردن بر اهمیت استراتژیک خود برای ایالات متحده آمریکا (Zriagelskaya، 1994، 153:)) و سرانجام تلاش برای جلوگیری از صدور سلاحهای غیرمعارف و تکنولوژیهای آن از قفقاز به کشورهای خاورمیانه سنتی (اخوان منفرد، ۷۹-۱۳۷۸: ۲۸)، از اهداف اسرائیل برای حضور در منطقه قفقاز می‌باشد. در مقابل کشورهای این منطقه در جستجوی بهره‌برداری از تواناییهای صنعتی و اقتصادی اسرائیل در جهت توسعه اقتصادی و صنعتی خود (Hyman، 262:))، برقراری

روابط نزدیک با دنیای غرب (p73۰Aras)، و ترس و نگرانی خود از جمهوری اسلامی ایران برای به اصطلاح صیانت از منافع خود در مقابل تهدیدهای بالقوه فرهنگی و نظامی این کشور (که این ترس عموماً بیش از آنکه ناشی از واقعیت‌های جاری باشد، برآمده از تبلیغات برخی کشورها و قدرتهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای است که درصدد القای خطر بنیادی و دگرگون‌ساز جمهوری اسلامی ایران در منطقه هستند) می‌باشند.

کشورهای آسیای مرکزی نیز بعد از استقلال به جهت نیاز به سرمایه و تکنولوژی و جلب کمک‌های اقتصادی در برقراری روابط دیپلماتیک با اسرائیل بسیار سریع عمل کردند. بدین ترتیب بهترین فرصت برای اسرائیل فراهم شد تا با حضور در آسیای مرکزی بازارهای بکر آن را فتح کرده و خود را به کنار مرزهای جمهوری اسلامی ایران برساند. در مجموع اهداف و اقدامات اسرائیل در منطقه در کوتاه مدت با موفقیت نسبی همراه بوده است. روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی اسرائیل با دولت‌های آسیای مرکزی موجب گردید تا زمینه‌های حضور بلندمدت رژیم صهیونیستی در این منطقه فراهم گردد (اخوان مفرد، ۱۳۷۹: ۲۹).

البته ذکر این نکته ضروری مینماید که گستره و عمق روابط اسرائیل با سه کشور این منطقه یکسان نیست، در حالیکه جمهوری آذربایجان از بیشترین مناسبات دوستانه با اسرائیل برخوردار است، جمهوری ارمنستان کمترین میزان روابط را با این کشور دارد. با این حال اعمال دیپلماسی پنهان اسرائیل در این منطقه به عنوان یک هدف مهم در موج دوم نفوذ بسیار مهم و تاحد زیادی نیز منجر به نتایج مطلوب برای رژیم صهیونیستی گردیده است.

۱-۳- موج سوم روابط با کشورهای عربی

در بدو تاسیس رژیم صهیونیستی با توجه به اینکه اسرائیل از جانب اعراب در محاصره قرار گرفته بود و کشورهای عربی با تشکیل آن مخالفت‌های شدیدی ابراز کردند، لذا توجه سیاست مداران اسرائیل به ایجاد ارتباط با سایر بازیگران منطقه‌ای که شامل کشورهای مسلمان غیر عربی (ترکیه، ایران)، کشورهای اقلیت‌های قومی غیرعربی یا غیرمسلمان (کردها و ارامنه) و نیز مسیحی دارای هویت مسیحی (مانند اتیوپی و لبنان)؛ معطوف گردید. این استراتژی که با عنوان اتحاد پیرامونی یا حاشیه‌ای معروف شد، اولین بار توسط «دربیون شیلوا» نخستین رئیس موساد طراحی و به بن گوریون ارائه شد (جاودانی مقدم و برجویی فرد، ۱۳۹۴: ۱۰۹) و بن گوریون برای خروج از محاصره و شکستن آن، دکترین مذکور را در دستور کار خویش قرار داد. او معتقد بود عموم کشورهای عرب به دلایل متعددی حتی در میان مدت با دولت وی رابطه‌ای نخواهند داشت و از نفوذ خود برای محدود کردن این حکومت در صحنه جهانی استفاده خواهند کرد. افزون بر آن امکانات و ظرفیت‌های خود به ویژه نفت را به عنوان سلاحی علیه دولت یهودی به کار خواهند برد؛ بنابراین از نظر او جز خروج از این بن بست از طریق دور زدن اعراب و برقراری پیوند با دیگر واحدهای سیاسی خارج از این محیط چاره‌ای وجود ندارد (خانی و مسرور، ۱۳۹۶: ۱۶۲).

با پیروزی انقلاب اسلامی و تغییر ماهیت روابط ایران و اسرائیل -عدم پذیرش موجودیت اسرائیل توسط نظام جدید ایران و حمایت جمهوری اسلامی ایران از آرمان فلسطین و تأکید آن بر ضرورت مبارزه با اسرائیل؛ علی‌رغم وجود دو دیدگاه متعارض موافق و مخالف مقامات اسرائیلی در مورد تعاملات اسرائیل با ایران، از ابتدای دهه ۹۰ میلادی و با آغاز فرایند صلح خاورمیانه، ایران مهمترین تهدید امنیت ملی اسرائیل قلمداد شده و استراتژی‌های مختلفی برای مقابله با آن تدوین شده و استراتژی‌های مختلفی برای مقابله با آن تدوین شد. در این میان، اتحاد پیرامونی جدید یکی از مهمترین ابعاد سیاست خارجی اسرائیل در قبال ایران بود. در واقع، از نظر اسرائیل با توجه به دگرگونی ژئوپلیتیک منطقه و نقش آن در دوره پس از جنگ سرد، دکترین پیرامونی باید مبتنی بر تحولات جدید منطقه‌ای تغییر می‌کرد. بر این اساس، دکترین پیرامونی بر مبنای دشمنی اسرائیل با ایران، به جای اعراب تعریف شده و مکان جغرافیایی پیرامون در استراتژی امنیت

ملی و سیاست خارجی اسرائیل از حاشیه دولت‌های عربی به مناطق هم‌جوار ایران تغییر یافت (جاودانی مقدم و موسوی زاده، ۱۳۸۷: ۲۲۰).

بنابراین نگاه اسرائیل به محیط سیاسی و امنیتی و حتی اجتماعی خاورمیانه تهدید امنیتی است و رهبران تل‌آویو بر همین اساس تلاش کرده‌اند ورودی‌های آشوب‌ساز به سیستم امنیتی خود را خارج از مرزهای خویش کنترل کنند. از نگاه رهبران اسرائیل، وجود این فضا و نامشخص بودن صلح خاورمیانه، اسرائیلی‌ها را در برابر کشورهای خاورمیانه به شدت آسیب پذیر کرده است، به طوری که ممکن است دچار مشکلات جدی سیاسی-امنیتی شوند. از این رو، اسرائیل استراتژی خود را براساس افزایش نفوذ بنا کرده و محدوده استراتژیک خود را در بستر خاورمیانه جدید تا دریای سیاه در شمال، خلیج عدن در جنوب، تنگه جبل الطارق در غرب و آسیای مرکزی و قفقاز در دریای خزر در شرق تعریف کرده است (طباطبایی و سلیمانی، ۱۳۹۲: ۸).

عادی سازی روابط کشورهایمانند امارات، بحرین، عربستان و عمان با رژیم صهیونیستی از سال‌ها و دهه‌های قبل در قالب دیپلماسی پنهان آغاز شده بود (قادری و همکاران، ۱۳۹۹: ۳۳). اما این روند طی سال‌های اخیر از حالت مخفیانه و محرمانه خارج شده و جنبه آشکار به خود گرفته است.

به طور خاص، پس از جنگ ۳۳ روزه و از سال ۲۰۰۶، سیاست خارجی اسرائیل در قبال خاورمیانه از دو اصل پیروی کرده است: اصل اول سیاست عادی سازی روابط با کشورهایمانند عربستان و متحدین عرب آن و نیز ترکیه و اصل دوم سیاست تقابل با جمهوری اسلامی ایران و متحدین منطقه‌ای آن به عنوان مهمترین چالش امنیتی این رژیم و لابی یهود در آمریکا، حساسیت زیادی نسبت به فعالیت‌های هسته‌ای ایران دارند و دول غربی را در جهت متوقف سازی فعالیت‌های ایران به شدت تحت فشار قرار داده‌اند. در واقع یکی از انگیزه‌های اصلی آمریکا برای کنترل بیشتر بر فعالیت‌های هسته‌ای ایران، نگرانی از امنیت اسرائیل است. در حال حاضر، ایران به لحاظ فناوری و سامانه‌های موشکی، به وضعیتی رسیده که به راحتی میتواند این رژیم را هدف قرار دهد. به علاوه آمریکا و رژیم اسرائیل از این نگراند که با توسعه قدرت نظامی ایران و در نهایت رسیدن به سلاح هسته‌ای، گروه‌های مقاومت نیز در آینده به سلاح هسته‌ای مجهز شوند (عباسی و حمیدفر، ۱۳۹۹: ۱۱).

روند عادی سازی روابط اعراب و رژیم صهیونیستی پس از جنگ‌های متوالی بی حاصل با صلح مصر و رژیم صهیونیستی آغاز شد. اردن دومین کشوری بود که به فرآیند عادی سازی روابط با رژیم صهیونیستی پیوست. صلح مادرید در دهه ۱۹۹۰ سکوی پرتابی برای آغاز دیپلماسی مخفی رژیم صهیونیستی با اعراب حاشیه خلیج فارس در دو شاخه دیپلماسی تسلیحاتی و دیپلماسی امنیتی بود. برقرار همگرایی‌های دیپلماتیک رژیم صهیونیستی و اعراب بر اساس شکل‌گیری تهدید مشترک به وقوع پیوسته است. همکاری‌های پنهان اطلاعاتی، امنیتی، تسلیحاتی و طرح‌های مشترک سیاسی جهت مقابله با محور مقاومت در منطقه غرب آسیا سال‌ها ادامه پیدا کرده است. ضمن اینکه دیدار نتانیاهو و ملک قابوس در اکتبر ۲۰۱۸ و امضای قرارداد صلح رژیم صهیونیستی با امارات متحده عربی و بحرین در واشتگتن تحت عنوان «صلح ابراهیم» در ۱۳ آگوست ۲۰۲۰ گواهی تأثیرپذیری اعمال مداوم دیپلماسی پنهان و سپس آشکارسازی سیاست‌های خارجی اسرائیل است.

۲- اهداف اسرائیل در اتخاذ دیپلماسی پنهان

اسرائیل در اتخاذ و اعمال دیپلماسی پنهان اهداف متعدد و گسترده‌ای را دنبال می‌کند. در این میان مهمترین اهداف اسرائیل را می‌توان مشتمل بر «کسب مشروعیت»، «کاستن از فشار عمومی منطقه»، «تضعیف جریان مقاومت» و «اهداف اقتصادی و فرهنگی» دانست که در ادامه به شرح و تبیین آنها خواهیم پرداخت.

۲-۱- کسب مشروعیت

مشکل اساسی و مهمی که بنیان‌گذاران اسرائیل بلافاصله پس از تاسیس دولت خود به آن پی بردند، عدم پذیرش مشروعیت و موجودیت این رژیم نزد کشورهای همسایه و به تبع آن در میان قاطبه کشورهای مسلمان در منطقه خاورمیانه و فراتر از آن بود. واقعیت این بود (و هست) که اسرائیل رژیمی تحمیلی، غیر بومی و غیر قابل هضم در منطقه خاورمیانه است. طرح ایجاد این رژیم از خارج از منطقه و با حمایت آشکار و پنهان قدرت‌های بزرگ و استعماری که یکسره منفور ملت‌های مسلمان منطقه بودند، تنظیم و به اجرا گذاشته شده است. از نظر فرهنگی نیز هیچ‌گونه قرابتی میان مهاجرینی که از شرق اروپا و روسیه و شمال آفریقا به اسرائیل آورده می‌شدند با ساکنین بومی این منطقه اعم از مسلمان، مسیحی و حتی یهودیانی که از قبل ساکن فلسطین بودند، وجود نداشت. وابستگی دولتمردان اسرائیل به غرب و دولت‌های استعماری نیز چیزی نیست که قابل انکار باشد و بلکه برعکس همواره مایه غرور و تفاخر علنی و عامل خود برتریانی آنان نسبت به سایر ملت‌های منطقه نیز بوده و هست. از این رو، پس از مساله مشروعیت اسرائیل نزد یهودیان، دومین مشکل اصلی اسرائیل توجیه مشروعیت و موجودیت خود نزد ملت‌های منطقه و سایر نقاط جهان بوده است. روشن است که این رژیم برای تامین این هدف نیز نیازمند به کارگیری دیپلماسی عمومی فعال و هدفمند می‌باشد.

از طرف دیگر، جنایات گسترده رژیم صهیونیستی اسرائیل در سرزمین‌های اشغالی و نقض گسترده حقوق بشر، وجهه و تصویری منفی از این رژیم نزد افکار عمومی جهان ترسیم کرده است. در نتیجه، رژیم صهیونیستی با بهره‌گیری از ابزارهای دیپلماسی عمومی در صدد ترمیم وجهه خود می‌باشد.

رژیم صهیونیستی از ابتدای شکل‌گیری با محدودیت‌های جدی ناشی از عدم مشروعیت این رژیم از سوی گروه‌های مقاومت و همسایگان عرب و همچنین جمهوری اسلامی ایران مواجه بوده است. از طرفی، تاریخ یهود سرشار از احساس ناامنی و نداشتن یک سرزمین بومی است و آثار روانی و فرهنگی تاریخ یهودیان، هنوز هم بر ذهن و روان آیین قوم مسلط است. امروزه نیز ذهنیت در محاصره بودن از سوی اعراب و تهدید مجموعه امنیتی شکل گرفته تحت عنوان محور مقاومت، دغدغه‌های ناامنی و حس عدم اطمینان نسبت به آینده را در این رژیم بسیار گسترده کرده است و علیرغم تلاش‌های این رژیم و متحدان آن در شکل‌گیری روند عادی‌سازی روابط با کشورهای عربی، همچنان موجودیت رژیم صهیونیستی مورد شناسایی واقعی قرار نگرفته و فاقد مشروعیت لازم می‌باشد (افتخاری و سلیمانی، ۱۴۰۰: ۶۰). تحولات صورت گرفته در معادلات امنیتی منطقه غرب آسیا و شکل‌گیری محور مقاومت، در کنار بحران مشروعیت این رژیم منجر به بروز تهدیدات و چالش‌های امنیتی نوینی برای این رژیم گردید و صهیونیست‌ها را وادار به اتخاذ سیاست‌های خاص به ویژه در حوزه دیپلماسی پنهان نموده است.

۲-۲- کاستن از فشار عمومی منطقه

به دلیل مشکلات داخلی رژیم صهیونیستی و نبرد با فلسطینیان و شکل‌نگرفتن یک وضعیت با ثبات، منطبق رفتار این رژیم در برابر سایر کشورهای عربی منطقه و ایران، همواره بر مدار موضوعات امنیتی و سیاسی بوده است و فرصت شکل‌دهی به چالش‌های مستقیم امنیتی کمتر فراهم بوده است. لیکن پس از توافقنامه برجام، این نگرانی برای مقامات اسرائیلی نسبت به پیشینه‌سازی قدرت ایران در منطقه بوجود آمد.

وقوع چهار جنگ گسترده میان اعراب منطقه و اسرائیل، هیچ‌گونه توفیقی برای اعراب به دست نیاورد. شکست‌های پی در پی اعراب از اسرائیل، در مجموع منجر به کشانیده شدن اعراب به سمت روند مذاکره گردید. که محصول اولیه این طرح در دهه ۱۹۷۰، پیمان کمپ دیوید بود (ایران پور، ۱۳۸۳: ۵۹-۶۰). از آن پس حمایت اعراب از آرمان فلسطینیان، کم‌کم وجه لفظی به خود گرفت و کشورهای عرب، زمانی که احساس کردند منافع آنان با فلسطینیان همسو نیست،

اولویت را به منافع خود دادند. لذا اگر هم ابتکاری در جهت حل و فصل این مناقشه از جانب اعراب مطرح می‌گردد، حفظ موجودیت اسرائیل در آن فرض گرفته می‌شد.

طرح‌هایی مانند «ابتکار صلح اعراب» که از جانب ملک عبدالله ولیعهد عربستان در سال ۲۰۰۲ مطرح گردید، که در آن در ازای شکل‌گیری صلح جامع، و برقراری روابط عادی، اسرائیل با اجرای قطعنامه‌های ۲۴۲ و ۳۳۸ شورای امنیت سازمان ملل به اشغال‌گری منطقه کرانه باختری، از جمله بیت المقدس شرقی و نوار غزه پایان دهد و تاسیس یک کشور فلسطینی با پایتختی بیت المقدس شرقی را بپذیرد (MacLeod, 2009)

محقق نشدن چنین طرح‌ها و سیاست‌هایی، منجر به بازگشت اعراب به سیاست‌های خصمانه قبلی خود نسبت به اسرائیل نگشت و روز به روز اعراب به سمت برقراری روابط با دشمن دیرینه خود گام برداشتند. امروزه شاهد به وجود آمدن روابط تدریجی کشورهای عربی خلیج فارس و اسرائیل هستیم. آشکارترین فعالیت کشورهای عربی جهت برقراری روابط با اسرائیل را شاهد هستیم که بحرین و امارات توافق ایجاد روابط دیپلماتیک را با اسرائیل امضاء کردند. این توافق که از نقاط برجسته دولت ترامپ در حوزه سیاست خارجی و سیاست‌های منطقه‌ای خود بود و بعنوان یک دستاورد معرفی شد موجب گشت شمار کشورهای عرب منطقه که با اسرائیل روابط عادی برقرار می‌کنند به عدد ۴ برسد. به صورت رسمی حجم این فعالیت‌های بی سابقه نشان دهنده تاثیرگذاری دیپلماسی پنهان اسرائیل و البته عزم برخی کشورهای عرب به برقراری روابط و دیپلماسی آشکار میان خود می‌باشند.

گرچه در دوران ترامپ و اقدامات سرسختانه امریکا در بازگشت به تحریم‌ها و خروج از برجام اندکی از نگرانی‌های تل‌آویو را کاهش داد اما دورنمای بازگشت دموکرات‌ها به عرصه قدرت و البته اختلافات داخلی افراطیون و اعتدالیون درون این رژیم سبب شده تا این بار تل‌آویو در فرصت باقی مانده از حمایت مستقیم ترامپ برای فشار بر جمهوری اسلامی ایران بهره برد و از مسیر تشکیل اجماعی از کشورهای منطقه علیه ایران در پی اقدام جمعی راهبردی برای مسدودسازی مسیرهای استراتژیک زمینی، دریایی و حتی دیپلماتیک و فضای کنشگری ایران در منطقه باشد

۲-۳- تضعیف جریان مقاومت

آغاز شکل‌گیری رژیم صهیونیستی در سال ۱۹۴۸، همواره احساس ناامنی و تهدیدات ناشی از همسایگان عرب مسلمان، امنیت و بقاء آن را تهدید کرده و سیاست خارجی و امنیتی این رژیم را متاثر ساخته است. با وجود کم رنگ شدن سطح منازعات اسرائیل با همسایگان عرب، پیروزی انقلاب اسلامی ایران و ظهور گفتمان مقاومت، سبب شکل‌گیری قطب بندی جدیدی در مجموعه امنیتی خاورمیانه تحت عنوان محور مقاومت گردید که امنیت و موجودیت اسرائیل را به مخاطره انداخته است. این امر بیش از هر چیز سیاست خارجی اسرائیل را، بخصوص در سال‌های پس از ۲۰۰۰ و همزمان با افزایش قدرت محور مقاومت و خروج این رژیم از بخش زیادی از اراضی اشغالی جنوب لبنان متاثر ساخته است. در بررسی سیاست خارجی اسرائیل در قبال مجموعه امنیتی محور مقاومت و نیز جمهوری اسلامی ایران در سال‌های پیش از خروج این رژیم از جنوب لبنان، این امر بیش از هر چیز تحت تاثیر جنگ ایران و عراق و نیز شکل‌گیری حزب‌الله لبنان در سال ۱۹۸۲، بعنوان نخستین جنبش‌های منطقه‌ای بر علیه اسرائیل و نیز شکل‌گیری انتفاضه اول در مناطق اشغالی و پایان جنگ سرد و تمایل برخی از کشورهای عربی همسایه اسرائیل به سمت همکاری و سازش با این رژیم، قرار داشته است.

با ورود به هزاره سوم و در سال‌های پس از ۲۰۰۰، سیاست خارجی و دکترین امنیتی اسرائیل تحت تاثیر عقب‌نشینی این رژیم از جنوب لبنان به دلیل افزایش توان حزب‌الله لبنان و محور مقاومت، رویکردی تهاجمی یافت. وقوع حادثه ۱۱ سپتامبر، شرایط تحقق سیاست خارجی تهاجمی اسرائیل در قبال بازیگران محور مقاومت و همراهی و نزدیکی بیشتر اسرائیل و آمریکا را ممکن ساخت. لذا امنیتی سازی بازیگران محور مقاومت و در راس ایشان جمهوری اسلامی ایران با

قرار دادن آنها تحت عنوان محور شرارت و حامیان تروریست محقق گردید و این حادثه، مشروعیت بخشی حملات نظامی پیشگیرانه در دکترین امنیتی اسرائیل را موجب گردید. شکست اسرائیل در جنگ ۳۳ روزه بر علیه حزب الله لبنان در سال ۲۰۰۶ و فروپاشی هیمنه نظامی اسرائیل در مجموعه امنیتی خاورمیانه و سپس شکست و ناتوانی این رژیم در نبرد نامتقارن بر علیه دولت حماس در جنگ ۲۲ روزه موجب تهاجمی تر گردیدن سیاست خارجی و امنیتی این رژیم در برابر افزایش توان محور مقاومت و بازیگران آن گردید. این امر در سیاست خارجی و امنیتی اسرائیل در قبال برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران قابل بررسی است.

از طرف دیگر، سیاست خارجی و امنیتی اسرائیل همواره بعنوان تهدیدی برای امنیت بازیگران محور مقاومت قابل بررسی می‌باشد. در راستای تحقق دکترین بازدارندگی اسرائیل، افزایش توان نظامی متعارف و نیز برخورداری اسرائیل از سلاح‌های اتمی (غیرمتعارف) همواره بعنوان تهدیدی نظامی برای مجموعه امنیتی محور مقاومت و جمهوری اسلامی ایران قابل توجه بوده است. از طرف دیگر، تلاش‌های اسرائیل در جهت براندازی و نیز منزوی ساختن بازیگران محور مقاومت، بعنوان تهدید سیاسی این رژیم قابل توجه است. تهدیدات اقتصادی اسرائیل بر علیه محور مقاومت و جمهوری اسلامی ایران نیز در جهت اجرای دکترین خاورمیانه جدید پرز و تحقق ایده نیل تا فرات اقتصادی و همراه‌سازی دولت‌های سازشکار عربی با این رژیم قابل بررسی می‌باشد. همچنین اسرائیل تلاش کرده است تا با کم‌رنگ‌سازی هویت مقاومت در میان جوامع منطقه و گرایش ایشان به سمت سازش و پذیرش موجودیت اسرائیل، موجبات شکاف میان بازیگران مجموعه امنیتی خاورمیانه و تضعیف بازیگران محور مقاومت را محقق گرداند (زبردست، ۱۳۹۷: ۱۶).

۲-۴ - اهداف اقتصادی و فرهنگی

با توجه به گسترش تحولات عظیم در اقتصاد جهانی از اواخر قرن بیستم و گسترش بازارهای ملی و در هم تنیده شدن اقتصادهای ملی و منطقه‌ای و ظهور بازار بین‌المللی سرمایه، فرایند شکل‌گیری سیاست خارجی کشورهای جهان، بیش از پیش متأثر شده است. نقش و تاثیر اقتصاد جهانی در شکل‌گیری سیاست خارجی در سال‌های پایانی قرن بیستم به اوج خود رسیده است و می‌توان گفت این تاثیر بیشتر جنبه محدودیت‌آفرین داشته است؛ پدیده‌ای که همانا جهانی‌شدن نامیده شده است. در مجموع می‌توان اظهار داشت هر چه کشوری از زیرساخت‌های اقتصادی پیشرفته برخوردار باشد و از سطح مطلوب شاخص‌های اقتصادی بهره‌مند باشد، از قدرت مانور بیشتری در سیاست خارجی برخوردار خواهد بود (Hinnebusch, 2003: 8).

از طرف دیگر، بخش قابل توجهی از امنیت اقتصادی و زیست محیطی اسرائیل تحت تاثیر موقعیت جغرافیایی اسرائیل می‌باشد. در این میان مساله‌ی آب به عنوان یکی از مهمترین ایشان، به یکی از مهمترین دغدغه‌های دولت و جامعه‌ی اسرائیل مبدل گشته است که بقاء و موجودیت آنان را به شدت تحت تاثیر خود قرار می‌دهد. لذا بارندگی اندک و خشک و بی‌آب بودن جنوب این کشور باعث اهمیت زیاد مساله‌ی آب و امنیتی شدن موضوع منابع آبی در منطقه گردیده است. دکتر زهرالدین در کتاب طرح اسرائیل بزرگ با توجه به عوامل جمعیتی نفت و آب، بر این اعتقاد است که وجود منابع آبی از جمله دلایلی است که منطقه‌ی جنوب لبنان برای اسرائیل، حساس تلقی می‌شود. اسرائیل آب را نه یک منبع اقتصادی، بلکه یک مسئله سیاسی، نظامی-امنیتی و جمعیتی می‌داند که با ادامه موجودیت آن ارتباط تنگاتنگ دارد (زهرالدین، ۱۳۸۰: ۲۸۴-۲۸۶).

از سویی دیگر فرهنگ امنیتی رژیم صهیونیستی در درک فرصت‌ها و تهدیدها، این رژیم را در صدر کشورهای قرار داده است که دغدغه‌های بالایی دارند. از این رو، تفکر امنیتی بر تمام برنامه‌های این رژیم حاکم است. اسرائیل به عنوان عضوی بیگانه و ادغام‌ناشدنی با محیط اطراف با ویژگی‌هایی به شدت نژادپرستانه و تجاوزکارانه، همواره درگیر ملاحظات شدید امنیتی است. در این محیط، رژیم صهیونیستی اقلیت‌های قومی-مذهبی موجود در منطقه را عقبه استراتژیک

سیاست‌های امنیتی خود در برخورد با کشورهای مسلمان قلمداد می‌کند. رژیم صهیونیستی در چارچوب دکترین پیرامونی، طرح اتحاد با کشورها و اقلیت‌های قومی- مذهبی همسو را سرلوحه سیاست خارجی خود قرار داده و پیوندهایی را با اقلیت‌های قومی-مذهبی منطقه برقرار کرده است (نبی، ۱۳۸۹: ۷۷).

یکی از پایه‌های توانمندی شبکه‌های اطلاعاتی و جاسوسی رژیم صهیونیستی، ارتباط و همکاری با اقلیت‌های قومی مذهبی در کشورهای مختلف است. اصولاً اقلیت‌ها از جایگاهی بالا در ایدئولوژی صهیونیسم و فلسفه عملی آن برخوردارند و پراکندگی اقلیت‌ها در سرزمین‌های گوناگون نیز بستری مناسب و عاملی تأثیرگذار در این زمینه بوده است. صهیونیسم در پوشش دفاع از اقلیت‌ها، درصدد است تأسیس اسرائیل را به عنوان کشوری براساس نژاد و مذهب و تلاش برای ایجاد کشورهای مشابه کوچک با بهره‌برداری از موضوع اقلیت‌های قومی مذهبی توجیه کند. همچنین رژیم صهیونیستی برای ایجاد توازن جغرافیایی و انسانی و فرسایش قدرت مادی و معنوی کشورهای عربی، از آغاز تأسیس با تاسی از ایدئولوژی نژادپرستانه، با مردم خاورمیانه به صورت مجموعه‌ای از اقلیت‌های قومی مذهبی برخورد کرد.

۳- ضرورت و نیازها

رژیم صهیونیستی اسرائیل به دلیل دارا بودن مشخصات و ویژگی‌های زیر بیش از هر کشور دیگری محتاج به کارگیری دیپلماسی عمومی است (آهوپی و متین جاوید، ۱۳۹۲: ۲۰۸):

۱- اسرائیل رژیمی تازه تاسیس است. این ویژگی، به طور طبیعی و بدون ملاحظه دیگر عوامل، نیاز بیشتری را برای تبلیغات و شناساندن خود به دیگران به وجود می‌آورد. علاوه بر این، اسرائیل محتاج جمعیت است و برای تشکیل و ادامه حیاتش می‌باید جمعیتی از بیرون به درون آن کوچانده شده و سپس تحت عنوان ملت اسرائیل هویت‌سازی شوند. طبیعی است که برای جذب جمعیت ابتدا باید دلایل موجودیت این رژیم نزد کسانی که بالقوه می‌توانند جمعیت آن را تشکیل دهند، تبلیغ و توجیه شود.

۲- اسرائیل با توسل به زور و تصرف سرزمین‌های دیگران به وجود آمده و همواره، از بدو تاسیس تا کنون، با همسایگان در حال نزاع بوده است. بنابراین می‌باید این وضعیت را همواره برای مردم خود و سایر ملت‌ها توجیه نماید. تلاش برای کم‌رنگ کردن و به فراموشی سپردن اصل اشغالی بودن سرزمین فلسطین در افکار عمومی، ادعای دفاعی بودن سیاست‌های اسرائیل در برابر تهاجم دشمنان و تأکید بر مساله تامین امنیت شهروندان اسرائیلی، روشی است که همواره و در طول سالیان برای توجیه خصلت جنگ‌طلبانه این رژیم، به ویژه نزد ملت‌های غربی به کار برده شده است.

۳- اسرائیل رژیمی تحمیلی و غیر بومی در منطقه است و از قربات فرهنگی و ارزشی با محیط پیرامونی خود برخوردار نیست. از این جهت نیز لازم است این رژیم تبلیغ ارزش‌های فرهنگی خود و یافتن شرکای احتمال در منطقه‌ای که در آن قرار دارد، برنامه‌ریزی نماید. تلاش اسرائیل برای تأثیر فرهنگی بر مردم ایران و تبلیغات مستمر در مورد پیوندهای تاریخی و باستانی میان ایرانیان و یهودیان، در زمره همین برنامه‌هاست. بخش فارسی رادیو اسرائیل به عنوان یکی از قدیمی‌ترین برنامه‌های رادیوی برون مرزی اسرائیل، از اولین دهه تاسیس این رژیم به وجود آمده و تا امروز بی‌وقفه مشغول تهیه و پخش برنامه برای مخاطبان ایرانی و فارسی زبان بوده است.

با توجه به این عوامل می‌توان گفت به رغم اینکه رژیم صهیونیستی در حوزه‌های نظامی، اقتصادی، صنعتی، فن‌آوری و کشاورزی به پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای دست یافته، اما بزرگترین مشکل آن بحران مشروعیت است، به نحوی که بیش از شش دهه پس از تاسیس آن، همچنان تلاش برای توجیه موجودیت، یکی از دغدغه‌های اصلی رهبران آن را تشکیل می‌دهد. تصویر غالب اسرائیل در جهان همچنان تصویری خشن، غیرمنطقی و جنگ‌طلب است و این نیاز بیش از پیش این رژیم به دیپلماسی عمومی برای توجیه مشروعیت وجودی و رفتاری خود را نشان می‌دهد.

در حوزه دیپلماسی عمومی، رژیم صهیونیستی موجودیت منحصر به فردی محسوب می‌شود. این رژیم در قیاس با دیگر کشورهای کوچک با مساحت و جمعیت مشابه، شرایط، نیازهای و رفتار متفاوتی داشته است. کشورهای قدرتمند به دنبال تغییر و جرح و تعدیل در تصویر ارائه شده از خود در جهان هستند؛ اما هدف کشورهای کوچک این است که فقط «مورد توجه» قرار گیرند. مورد رژیم صهیونیستی شباهت زیادی با قدرت‌های بزرگ دارد. قدرت‌های بزرگ لازم است همیشه سیاست‌ها و اقدامات خود را برای جهانیان توضیح دهند ولی کشورهای کوچک تلاش می‌کنند توجه جهان را به خود جلب نمایند. اسرائیل تلاش کرده اقدامات و سیاست‌های خود را توجیه نماید، اما تصویر منفی از خود ارائه کرده است. رژیم صهیونیستی مکرراً توسط کشورها، نهادهای بین‌المللی و سازمان ملل مورد انتقاد قرار گرفته است. این رژیم همراه به دلیل نقض حقوق بشر و اشغال سرزمین فلسطین مورد توجه بوده است. از این رو، رژیم صهیونیستی در پی حمایت از موجودیت خود بوده و تلاش می‌کند بحران مشروعیت خود را تخفیف دهد. بر این مبنا عناصری که به طور پیوسته در دیپلماسی عمومی رژیم صهیونیستی مورد تبلیغ قرار می‌گیرند، عبارتند از:

الف- حق حیات

با تاسیس دولت اسرائیل، مساله مشروعیت و تشکیل آن همواره مورد بحث بوده است. از دیدگاه اسرائیلی‌ها، تشکیل دولت حق طبیعی و تاریخی آنهاست و با تصمیم سازمان ملل متحد همراه بوده است. در نتیجه، این حق طبیعی برای مشروعیت نیاز به منابع خارجی ندارد.

ب- انکار هولوکاست

اسرائیلی‌ها مدعی هستند انکار هولوکاست به منظور مشروعیت‌زدایی از اسرائیل صورت می‌گیرد. اسرائیلی‌ها چنین استدلال می‌کنند که از دیدگاه نفی‌کنندگان هولوکاست، اسرائیل حق حیات ندارد، چون هولوکاست که مبنای مشروعیت اسرائیل است، اصلاً رخ نداده است. استفاده وسیع و مکرر از هولوکاست در جریان فرآیند ملت‌سازی در اسرائیل پدیده‌ای است که حتی توسط برخی محققین اسرائیلی نیز مورد توجه و انتقاد قرار گرفته است (Zertal, 2005). در واقع، روی دیگر این سکه این است که وقتی دولت اسرائیل خود موجودیت خود را به واقعه هولوکاست پیوند می‌زند، طبیعی است که نقد و بازنگری هولوکاست نیز به بخش مهم از گفتمان ضد اسرائیلی تبدیل می‌شود.

پ- یهودستیزی

در بحث یهودستیزی می‌بایست بین یهودستیزی کلاسیک و نوین تمایز قائل شد. یهودستیزی کلاسیک به طرد و نفرت از یهودیان با دلایل نژادی و مذهبی و یهودستیزی نوین به انگیزه مخالف با اسرائیل اشاره دارد (Kaplan and Small, 2006: 548-561). همانگونه که قبلاً گفته شد، یکی از تلاش‌های صهیونیست‌ها در عرصه تبلیغات بین‌المللی، القاء این موضوع بوده است که هر گونه مخالفت با اسرائیل به معنای یهودستیزی است، چرا که به رغم آنان دولت اسرائیل نماد آرزوهای تاریخی، ملی و مذهبی قوم یهود محسوب می‌شود. اسرائیلی‌ها مدعی هستند که این نوع یهودستیزی به موضع سیاسی کشورهای درگیر در منازعه اسرائیل و فلسطین مرتبط بوده و توسط برخی کشورهای عربی، ایران، سوریه، تشکیلات خودگردان فلسطین، اخوان المسلمین، حماس و... ترویج می‌شود. به زعم صهیونیست‌ها، تبلیغات در راستای یهودستیزی به طور مستقیم و غیر مستقیم از طریق اعمال دیپلماسی عمومی و کسب موضع اخلاقی با استفاده از دلارهای نفتی صورت می‌گیرد.

نتیجه گیری

در این مقاله تلاش شد تا «سابقه، اهداف و ضرورت های اتخاذ دیپلماسی پنهان از سوی رژیم صهیونیستی از توافق اسلو تا توافق ابراهیم» مورد پژوهش و تحلیل قرار گیرد. در این راستا مطالب و موضوعات مربوطه مطرح و تبیین و تشریح

شده و تلاش گردید تا پاسخ سوالات مطروحه در فصل نخست در فصول بعد به صورت علمی و مستند ارائه گردد. آنچه که به عنوان ماحصل و نتیجه پژوهش می‌توان بیان داشت به شرح زیر می‌باشد:

همزمان با تغییرات در عرصه‌های مختلف بین‌المللی، و تحولات بسیار طی دو دهه اخیر در منطقه خاورمیانه، سیاست‌های خارجی کشورها نیز دستخوش تغییرات و تحولات بسیاری شده است. پرواضح است که دریافت از تهدیدها و فرصت‌ها و نوع نگرش به محیط امنیتی پیرامونی به عنوان مبنای سیاست‌گذاری و تنظیم روابط در برابر تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی و بازیگران مؤثر بر آن برخاسته از هویت و عناصر معنایی است که دکتترین و فرهنگ استراتژیک رژیم صهیونیستی را تشکیل می‌دهد.

باید در نظر داشت که سیاست خارجی رژیم صهیونیستی به دلیل ساختار قدرت و تصمیم‌گیرندگان سیاست خارجی، و البته بحران‌هایی که این رژیم در حوزه‌های مختلف به ویژه امنیت و هویت دارد، از پیچیدگی بالایی برخوردار است. در این خصوص نکته مهم این است که رژیم صهیونیستی با توجه به دکتترین پیرامونی مایل و قادر به دستیابی به ابزارهایی است که به آن در مقابل قدرت‌های رقیب ابتکار عمل می‌بخشد و این امکان را فراهم می‌آورد که در مقابل تهدیدهای متصور از آن به عنوان یک اهرم استفاده کند. به رغم برخی ناکامی‌ها، در مجموع قابلیت ناشی از اعمال سیاست موازنه فراگیر، چنین امکانی را در اختیار رژیم صهیونیستی قرار داده تا این رژیم سیاست موازنه فراگیر را در قالب دیپلماسی پنهان به کار گیرد و موجبات گسترش نفوذ منطقه‌ای و دستیابی به ابزاری برای اعمال فشارهای خود را فراهم آورد.

رژیم صهیونیستی اهدافی در سیاست خارجی خود دارد که تصمیم‌گیران آن همواره به دنبال آنها بوده‌اند. این اهداف در نتیجه ضعف‌های ژئوپولیتیکی این رژیم همچون نداشتن عمق استراتژیک و جمیعت ناهمگن و نیز نداشتن مشروعیت و عداوت افکار عمومی مردم منطقه، در مقابل قدرت امنیتی و نظامی شکل گرفته است، از این رو مهمترین اهداف رژیم صهیونیستی از اعمال سیاست پنهان را منطبق بر اهدافی همچون بی‌ثباتی کشورهای منطقه؛ تشکیل ندادن ارتش توانمند در منطقه؛ وجود اختلاف میان کشورهای منطقه؛ اختلافات مذهبی؛ روی کار آمدن نظام‌های غرب‌گرا در منطقه؛ تجزیه کشورهای منطقه؛ مشروعیت بخشی به رژیم صهیونیستی و... در نظر گرفت.

منابع

۱. اخوان مفرد، سیاوش، ۱۳۷۹، اسرائیل در آسیای مرکزی، مجله سیاست دفاعی، شماره ۳۰-۲۹.
۲. افتخاری، اصغر؛ سلیمانی، محمد مهدی، ۱۴۰۰، تاثیر تهدیدات سیاسی - امنیتی محور مقاومت بر آسیب پذیری رژیم صهیونیستی، نشریه علمی آفاق امنیت، سال ۱۴، شماره ۵۳.
۳. امینی، آرمین، ۱۳۸۳، کاوشی بر پایه گرایش واقع‌گرای نوکلاسیک؛ عضویت روسیه در ناتو و امنیت ملی ایران، مجله راهبرد.
۴. آهوئی، مهدی؛ متین جاوید، مهدی، ۱۳۹۲، اهداف، اولویت‌ها و مخاطبان دیپلماسی عمومی رژیم صهیونیستی، فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره ۱۶، شماره ۵۹.
۵. تاجیک، کاظم؛ کاظمی‌زند، علی اصغر؛ برزگر، کیهان، ۱۳۹۸، محرمانگی در دیپلماسی؛ تحولات و چشم انداز، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۲۲، شماره ۲.
۶. جاودانی مقدم، مهدی؛ موسوی زاده، علیرضا، ۱۳۸۷، نقش فرهنگ ملی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران، دانش سیاسی، سال ۴.
۷. خانی، محمدحسن؛ مسرور، محمد، ۱۳۹۶، ظهور چین: چالش‌های ایالات متحده آمریکا در مواجهه با قدرت روزافزون چین در روابط بین‌الملل، پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره ۱، شماره ۲۴.

۸. زبردست، میلاد، ۱۳۹۷، سیاست خارجی و امنیتی اسرائیل در قبال محور مقاومت"، فصلنامه پژوهش ملل، دوره سوم، شماره ۳۵.
۹. زهرالدین، صالح، ۱۳۸۰، طرح اسرائیل بزرگ با توجه به عوامل جمعیتی، نفت و آب، مجله مطالعات منطقه ای، شماره ۸.
۱۰. طباطبایی، سید محمد، سلیمانی، علی، ۱۳۹۲، جمهوری اسلامی ایران و رژیم صهیونیستی: گسترش فضای هنجاری و تهدیدات ارزشی متقابل، فصل نامه پژوهش های راهبردی سیاست، سال ۲، شماره ۷.
۱۱. عباسی، اشقی؛ حمیدفر، حمیدرضا، ۱۳۹۹، اتحاد عربستان سعودی و اسرائیل با آمریکا و پیامدهای آن بر موازنه قدرت و نفوذ جمهوری اسلامی ایران در خاورمیانه، فصلنامه مطالعات بین المللی، سال ۱۷، شماره ۳.
۱۲. العمله، ابو خالد، ۱۹۹۷، اسلو محطه التهوید فلسطین، بیروت، لبنان: دارالکنوز الدیبه.
۱۳. غالی، پطرس، ۱۳۸۱، راه مصر به سوی قدس، فریده مبینی کشه، تهران: اطلاعات.
۱۴. غفاری فر، حسن، ۱۳۸۷، سلسله صلح های تحمیلی برای حذف تدریجی هویت فلسطینی ۱۹۷۸-۲۰۰۷، علوم سیاسی، سال ۱۱، شماره ۴۴.
۱۵. قادری حاجت مصطفی، جودی حسین، حیدریان سجاد، ۱۳۹۹، تبیین ژئوپلیتیکی بازساخت ریملند در چارچوب صلح ابراهیم، آمایش سیاسی فضا، دوره ۱، شماره ۳.
۱۶. کامران دستجردی، حسن؛ متقی، افشین؛ رشیدی، مصطفی، ۱۳۹۰، حضور اسرائیل در قفقاز و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه انجمن جغرافیای ایران، سال ۹، شماره ۲۸.
۱۷. کامل، محمد ابراهیم، ۱۳۶۸، صلح موعود در توافقنامه های کمپ دیوید، ترجمه: محمد درخشنده، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۱۸. معرض، جلال عبدالله، ترجمه یحیی عطارزاده، «همکاری نظامی ترکیه و اسرائیل: اهداف و پیامدها»، مجله المستقبل العربی، به نقل از: روزنامه همشهری، ۱۳۸۵/۱۱/۱۲.
۱۹. ملکی، محمدرضا؛ محمدرضا ابراهیمی، فرزاد، ۱۳۹۹، چشم انداز صلح خاورمیانه در سایه عادی سازی روابط اسرائیل و جهان عرب، فصلنامه مطالعات بین المللی، سال ۱۷، شماره ۳.
۲۰. وحید، عبدالمجید، ۱۳۷۹، کمپ دیوید پس از دو دهه، ترجمه: مهرداد کیائی، تهران: انتشارات اطلاعات.
۲۱. وهابیان، حسین؛ باکری، احسان، ۱۳۸۳، آریل شارون، جاودانگی خون بار، تهران: روایت فتح.
22. Aras, Bulent (1998). "Post-cold war Realities: Israel's Strategy Azerbaijan and Central Asia", Middle East Policy, vol.7, No.4.
23. Cornell, E. (2001). Small Nations and Great Power: A Study of Ethno Political Conflict in the Caucasus, London: Curzone press.
24. Hinnebusch, Raymond (2003). The International Politics of the Middle East (Manchester: Manchester University Press).
25. Hyman, Antony (2001). Central Asia and the middle East: the Emerging links, London: zed books.
26. Islamov, Elder. Palukhon, Eihan (2000). "The Old and New Players in Caucasian Politics" Central Asia and the Caucasus Journal of Social and political Studies.

27. Kaplan, Edward H.; Small, Charles A. (2006); "Anti-Israel Settlement Predicts Antisemitism in Europe," *Journal of Conflict Resolution*, 50
28. Lewis, B (1995). *The Middle East: A Brief History of the Last 2,000 Years*, New York: Scribner
29. MacLeod, Scott (2009). "Time to test the Arab Peace offer". *Time*. January 2009,
30. Mufi, Malik (1998). "Daring and Caution in Turkish Foreign Policy", *The Middle East Journal*, No. 4.
31. Murray, Stuart (2016). *Secret "versus" open diplomacy across the ages*, in: Bjola, Corneliu & Murray, Stuart (2016) *Secret diplomacy: concepts, contexts and cases*, New York: Routledge.
32. Prez, Shimon (1993). *The New Middle East, USA*; New York press.
33. Rabinovich, Itmar (2015), "Israel and the Changing Middle East", *Middle East Memo*, No. 34
34. Zertal, Idith (2005). *Israel's Holocaust and the Politics of Nationhood*, Cambridge: Cambridge University Press
35. Zriagelskaya, D, Irena (1994). *Central Asia and Transcausia: New Geopolitical, we port con*. Ann London: coreen wood press.